

Literatūra un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU SAVIENĪBAS
LATVIJAS PADOMJU KOMPONISTU SAVIENĪBAS
LATVIJAS PADOMJU MĀKSLINIEKU SAVIENĪBAS
L A I K R A K S T S

1945. G.

18. MAIJĀ

NR. 18

MELNĀ BRUŅINIEKA GALS

Mēness staru cilti
Vēd uz jaunu cilti,
Kas to ciņu vedīs galā.
J. Rainis

Sādiem vārdiem lielais latvju Tautas dzejnieks reiz pareģoja dienu, kas tagad ataususi. Latviešu tautas septiņsimt gadu cīņa pret saviem mūžsenajiem verdzinātājiem un bendēm vācu iebrucējiem — ir galā. Melnā bruņinieka vairs nav. Tā modernais pēctecis, fašistiskā Vācija — sagrauta, samalta un notriekta pie uzvarētāju kājām. Eiropas tautu slepkava un žņaudzējs, vācu laupītāju imperiālisms — beidzis elpot.

Uzvaras gaviles šalko pār Eiropu. Gavilē brīvību atguvušās tautas, kas vēl nesēn vaidēja hitleriešu jūgā. Gavilē miljoni, kam atdotas tiesības uz dzīvi un laimi. Un lai kādā valodā runātu iznīcībai izrautās tautas, lai kādu dievu tās pielūgtu — visu acis, kuņģis vēl mirdz prieka asaras, vērsas uz Austrumiem, uz turieni, no kurienes nāca brīvība. Uzvaras lietai neviens nav devis tik daudz, kā padomju ļaudis. Trīs gadus tie vienīgi cīnījās pret hitleriskās koalīcijas armijām. Sai cīņai viņi atdeva visu — savu labāko dēlu un meitu dzīvības, savus spēkus, savus līdzekļus, savas svētākās jūtas. Viņi pārvarēja pārcilvēciskas grūtības. Viņi spēja to, kas likās neiespējams. Un viņi uzvarēja. Padomju ieroči izšķīra tautu un paaudžu likteņus.

Tie izšķīra arī latvju tautas likteņus. Latvijas zeme ir tīra no vācu iebrucējiem uz visiem laikiem. Latviešu arājs var mierīgi dzīt vagu savā tīrumā, latviešu strādnieks var atkal strādāt pats sev, latvju tauta var atkal celt savu nacionālo kultūru.

Jaunā ciltis, kas noveda galā mūža cīņu pret Melno bruņinieku, — tā ir padomju ciltis, tā ir padomju tautu draudzīgā saime, kuņģis loceklis latvju tautai kļuva pirms pieciem gadiem. Ieejot šajā neuzvaramajā tautu saimē, latvju Lāčplēsis simtkāršoja savu spēku. Un kad Melnais uzbruka atkal, Lāčplēsis cirta ar šķēpu, ko bija asinājušas un kalušas visas padomju tautas. Tas nebija vairs tikai mazās latviešu tautas cirtiens: reizē ar latviem cirta krievi, ukraiņi, baltkrievi, gruziņi, igauņi, lietuvji, čuvaši, tatāri, kazachi, uzbeki un daudzas, daudzas citas padomju tautas — cirta kopīgajam iee-

naidniekam. Un cirtiens bija nāvējošs: Melnais bruņinieks vairs necelsies no dzelmes. Daugavas laivnieks ir sagaidījis dienu, par kuņģi dziesmoja tautas bards Pumpurs:

Laivnieki tic, ka reizi
Lāčplēss savu naidnieku
Vienu pašu lejā gāzīs,
Noslicinās atvarā.

Latvju tauta var būt laimīga un lepna. Laimīga — jo kļūda ma par padomju tautu saimes locekli, tā pabeidza ar uzvaru savu mūža cīņu pret vācu iebrucējiem, ko nekad nebūtu spējusi viena. Lepna — jo viņas dēli un meitas varonīgi cīnījušies līdz lielajai tautu atbrīvošanas karā, ierakstīdami

slavas pilnas lappuses padomju tautu Lielā Tēvijas kara vēsturē un celdami godā mūsu mazo tautu, ievēdot to tajā tautu-uzvarētāju saimē, kuņģi Eiropa šodien pateicas par savu brīvību.

Sā vēsturiskā laikmeta lielajām patiesībām dziļi jo dziļi jāieaug latvju tautas apziņā. Tagad, kad apklususi kara trokšņi un strādīgā latviešu tauta ar tai raksturīgo sīkstumu un neatlaidību dziedē karā gūtās brūces, ikvienam jāapzinās, ka ar savu darbu viņš ceļ tik saulainu un laimīgu nākotni sev un nākošajām paaudzēm, kādu nav nekad vēl re-

dzējusi neviena tauta. Nevienš vairs nelaupīs mums mūsu laimi, jo to sarga nekādām varām nesaraujams spēks — padomju tautu vienotās brālīgās saimes draudzība.

Padomju Latvijas literatūras un mākslas darbiniekiem piekrit goda pilnas uzdevums ar saviem ipatņiem līdzekļiem modināt un audzināt tautas masās Staļina laikmeta lielās atziņas, savu gaitu, savas vēstures un savu pienākumu pareizu izpratni. Biedrs Staļins zīmīgi nosauca rakstniekus par dvēseļu inženieriem. Tādiem jābūt arī Padomju Latvijas rakstniekiem un māksliniekiem. Tie mūsu literatūras un mākslas darbinieki, kas izstaigāja tautas cīņu un darba ceļu evakuācijas gados, ir jau radījuši darbus, kuņģis runā laikmets. Viņi radījuši, kā latvju tauta cīnās pret savas dzimtenes verdzinātājiem — vāciešiem, kveldinājuši naidu pret tiem, iedvesmojuši sarkanos latvju strēlniekus jauniem varoņdarbiem frontē, bet evakuētos latviešu strādniekus un zemniekus — patriotiskam darbam aizmugures rūpniecības un kolchozos. Viņi radījuši tautai tās varoņus, pauduši tās idejas, par kuņģam cīnījās un ar kuņģam uzvarēja padomju tautas. Tagad, atbrīvotajā dzimtenē, vēl spēcīgāk jāskan viņu balsij, vēl varonākiem jāaug viņu radītājiem tēliem.

Lielā Uzvara sauc mūsu rakstniekus, dzejniekus un māksliniekus dīženam darbam tautas audzināšanas un nacionālās kultūras celšanas un veidošanas laukā. Šā darba vērienam un dziļumam jāatbilst laikmeta varenībai. Tas nevar būt sīks un pelēks darbs. Rakstnieka spalvai un mākslinieka otai jārada spēcīgi, pilnasinīgi tēli, jārada darbi, kas pilni dziļu domu un lielu ideju, darbi, kas uz mūsu mūžiem paliktu latvju tautas kultūras krātuvēs.

Melnais bruņinieks ir uzveikts. Mēs neteiksim: lai izgaist tautā atmiņas par to, nē — lai atminas paaudzes šo drausmo, asinaino rēgu, kas gadusimtiem sūca latvju asinis, un lai nekad neaizmirst neviens latvietis, ka tikai padomju ciltis atpestīja tautu no šā lietuvēna. Lai pauž šo patiesību savos darbos mūsu rakstnieki, dzejnieki un mākslinieki, lai aicina tautu mīlēt un sargāt kā savu acuraugu to dārgāko mantu, kas mums ir, kas ir mūsu spēks un mūsu drošība, mūsu nākotne un laime — padomju varu un padomju tautu draudzību!

Tā paiet pasaules godība . . .

KURZEME CEĻAS

jaunai dzīvei

Kurzemei nācās vislīgāk smakt fašisma žņaugos, un šeit kultūras dzīvē cirstas smagas brūces. Jau ar pirmajām dienām okupanti parādīja savu zvēra seju: labākos padomju cilvēkus — sabiedriskos darbiniekus, progresīvo inteliģenci vajāja, meta cietumos un koncentrācijas nometnēs. Daudzus noslepkavoja, aizdzina vergu gaitās uz prūšu zemi. Tautas namus un kultūras klubus slēdza, inventāru izvazāja, grāmatu krājumus iznīcināja. Iesāktā padomju kultūras celšanas darbu sagrāva, brīvo, patieso vārdu smacēja, lai, iegružot fašistiskajā melu zaņķī, tautu padarītu par hitleriešu un viņu rokās pušū — vāciski latvisko nacionālistu vergiem.

Kurzemi dzīvē tagad atgriezusi Sarkanā Armija. Iedzīvotāji var atkal brīvi celties gaisā naktnei, nokratot tautas garam pretīgos fašisma sārpus, novēršoties no padomju zemes

un kultūras nodevējiem. Tikai kā rēgs no baismās pagātnes redzams ik uz soļa hitleriešu vandalisms.

Redzot nodarīto postu, dzirdot, kādas moka nācies pārciest mūsu sociālistiskās dzimtenes kultūras darbiniekiem, tāpat jaunatnei, kas alkusi pēc patiesas gara izglītības, rodas stingra prasība, lai vainīgie saņemtu pelnīto un tautas tiesas taisno spriedumu.

Cik daudz postījumu mūsu skaistajai Liepājai, kurās brīvo padomju garu fašisms alcis iznīdēt. Sai pilsētā visredzamāk trakoja hitleriešu terrors.

Hitlerieši simtiem varoņu noslepkavoju Raiņa parkā, mūsu lielā Tautas dežnieka vārdā nosaukto, varoņu asinīm piemirkušo parku pēc tam pārvēršot par esiesiņu bandu zirgu tirgu. Okupantu vara grūda mūsu tautu vislielākajā pazemojumā, brīvo garu iznīdēt tie tomēr nespēja. Liepāja

atkal atplaukst, mākslas un kultūras dzīve mūsu lielākajā ostas pilsētā sāk atkal pulsēt. Piemēslotās telpas jau iztīrītas, tūlīt pēc pilsētas atbrīvošanas sācies sprāgs kultūras jaunceltnes darbs. Liepājas strādnieki atguvuši savu pašdarbības klubu, kas pirms hitleriešu iebrukšanas pilsētas kultūras dzīvē ieņēma nozīmīgu vietu. Sakārto no postījumiem paglābto Drāmas un operas namu, atjauno kinoteātrus. Organizējas jauniešu brigādes, lai uzkoptu Raiņa parku, kas kviešnam liek atcerēties tos varoņus, kas atdeva savas dzīvības par padomju dzimteni, savas mīļotās pilsētas aizstāvēšanu pret vācu fašistiem.

Pirmā kultūras iestāde, kas Liepājā uzsāka darbu pēc vācu sagrāves — Liepājas Drāmas un operas teātris. Tūlīt pēc atbrīvotājas Sarkanās Armijas ierašanās pilsētā, no paslēptuvmē iznāca mākslinieki, lai organizētos darbam. Mēģinājums pirmais uzsāka orķestris, kuŗu kolektīvs visumā ļabi saglabāties. Šais dienās jau notiek pirmās izrādes, sniedzot sarkanarmiešiem un vietējiem iedzīvotājiem izrāžu koncertu programmu — dejas, dziesmas, muzikālus priekšnesumus. Personālā ziņā vislielākās grūtības ir aktieŗu kolektīvam; daudzi aktieŗi bēgdami no vājātajiem, slēpušies uz laukiem, un teātri pirmajās dienās tiem vēl nebija iespējams atgriezties. Mākslas lietu pārvaldes atbildīgie darbinieki jau sākuši atjaunot Drāmas un operas kolektīvu, kuŗa vidū redzams arī pazīstamais aktieŗis Teodors Lācis.

Pirmos sakārtošanas darbus veic Liepājas valsts mūzejā: darbiniekiem izdevies lielāko eksponātu daļu pasargāt no aizvazāšanas uz Vāciju, kārbas ar mūzeja inventāru iemūrējot pagrabā un zem Annas baznīcas kaplicās. Lielākos zaudējumus hitlerieši nodarījuši, nolaupot vērtīgos etnogrāfiskos materiālus.

Rošigs darbs norit arī Ventspilī. Atjauno teātri, noorganizē-

ta mūzikas skola. Kuldīgā iekārtots kultūras klubs, kas atguvis savas agrākās telpas. Organizējas drāmas kolektīvs, koris.

Visās lielākajās atbrīvotās Kurzemes pilsētās iekārtotas grāmatnīcas. Iedzīvotājiem atkal iespējams iegādāties padomju literatūru, jaunākos grāmatu izdevumus. Aprīņkos iznāc virkne padomju laikrakstu.

Kurzeme ceļas augšup jaunai un laimīgai dzīvei! E. Rudājs

UZVARAS SVĒTKOS

Priecīgā ziņa par Sarkanās Armijas galīgo uzvaru, par vācu bruņoto spēku kapitulāciju ieliksmoja visas brīvību mīļotājas tautas. Plandošie sarkanie karogi Rīgas ielās 9. maija rītā vēsti — Uzvaras svētkus.

Svētkiem rotātajā Latvijas PSR Valsts Operas un baleta teātra zālē pulcējās operas darbinieku kolektīvs, lai uzklaušotu galvenā direktora un mākslinieciskā vadītāja, ar Ļeņina ordeni apbalvotā Latvijas PSR Tautas mākslinieka Rūdolfa Bērziņa vēstījumu: «Sengaidītais noticis — mūsu brīnišķīgā Sarkanā Armija sasitusi vācu fašismu.»

Operas darbinieku kolektīvu Uzvaras svētkos sveica arī rež. Kārlis Liepa, Nopelniem bagātā māksliniece Elfrīda Pakule, Pēteris Gaillis, Zanis Bunka u. c. Pēc mītiņa operas saime, tāpat arī pārējie teātru darbinieki, Konservātorijas, Filharmonijas, mākslas mācību iestāžu audzēkņi, piedalījās lielajā mītiņā Esplanādes laukumā.

Vakarā operā, teātros, Konservātorijā un Filharmonijā notika brīvizrādes un brīvkoncerti. Ceļojotais teātris sniedza brīvkoncertu Vērmanes dārzā. Pirms izrādēm un koncertiem klausītājus Uzvaras svētkos sveica rīkotājas iestādes pārstāvji. Katrā runā izskanēja pateicības vārdi Sarkanās Armijas vadītājam maršalam Staļinam un mūsu droširdīgajiem kaŗavīriem.

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU SAVIENĪBA

Aprīļa mēnesī ar referātiem darbvietās, teātros, skolās un kursos uzstājās bb. R. Egle (Padomju literatūra Tēvijas kaŗa gados, Puškins un mūzika, Fonvizins), V. Lukss (Majakovskis, Latvju padomju literatūra pēdējos kaŗa gados, Romantīki un dekadenti, I. Maijs), I. Vanags (Padomju literatūras attīstības gaita, I. Maijs), J. Niedre (Padomju literatūra Tēvijas Kaŗa dienās), M. Rudzītis (Majakovskis), A. Grigulis (Majakovskis, Padomju literatūras uzdevumi, I. Maijs), I. Muiznieks (I. Maijs), K. Krauliņš (Starpautiskais stāvoklis, Ļeņins, I. Maijs), A. Sakse (Jauniešu un komjauniešu ciņas kaŗa laikā) un Valts Grēviņš (Majakovskis). Savus darbus lasīja bb. A. Baledis, J. Vanags,

A. Sakse, Valts Grēviņš un M. Rudzītis. Radiofonā uzstājās bb. A. Ķentiņš (Augstākās pedagoģiskās izglītības organizēšana Padomju Latvijā), K. Krauliņš (Eiropas inteliģence ciņā pret fašismu), A. Grigulis (fragmenti no stāsta «Viena diennakts eļļa»), R. Egle (Padomju zinātnes uzvara, Padomju rakstnieku uzdevumi, Fonvizina sociālā komēdija «Pusaudzis»), V. Lukss (Majakovskis, dzejoļi), Fr. Rokpelnis (Mūsu inteliģences šodienas uzdevumi), Valts Grēviņš (dzejoļi), Jānis Grants (stāsts «Negaidītā satikšanās»), J. Grots (Dereņiks Demirčjans) un A. Brodele (dzejoļi «Sarkanais Uzvaras maijs» un stāsts «Ievas»). Rakstnieku klubā notika 3 atklātas sanāksmes.

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU SAVIENĪBA UN LATVIJAS PADOMJU KOMPOSTU SAVIENĪBA

izsludina koncertu un estrādes repertuāra jaunrades

k o n k u r s u

veiltu Latvijas PSR 5 gadu pastāvēšanas svētkiem

I
Konkurss dalās 4 posmos: 1. posms — dziesmu tekstu konkurss (koŗa un solo dziesmām, masu dziesmām, humoristiskām dziesmiņām); 2. posms — estrādes mazo formu tekstu konkurss (skeči, miniatūras, monologi, dialogi, feļetoni, humoreskas u. t. t.); 3. posms — mūzikas konkurss pirmā posma godalgotiem vai žūrijas ieteiktiem dziesmu tekstiem; 4. posms — dziesmu konkurss (teksts un mūzika iesniedzami un vērtējami kā nedalāma vienība — dziesma).

II
Par labākiem darbiem konkursā paredzētas šādas godalgas: 1. posmā (par labākiem dziesmu tekstiem): viena pirmā godalga Rbļ. 3000,—; divas otrās godalgas pa Rbļ. 1500,—; trīs trešās godalgas par Rbļ. 1000,—; 2. posmā (par labākiem estrādes mazo formu tekstiem): viena pirmā godalga Rbļ. 4000,—; divas otrās godalgas pa Rbļ. 2000,—; trīs trešās godalgas pa Rbļ. 1500,—; 3. posmā (par labāko mūziku pirmā posma godalgotiem vai žūrijas ieteiktiem dziesmu tekstiem): viena pirmā godalga Rbļ. 4000,—; divas otrās godalgas pa Rbļ. 2000,—; trīs trešās godalgas pa Rbļ. 1500,—; 4. posmā (par jaunām dziesmām, kur tekstus un mūzika iesniegta konkurss kā nedalāma vienība): viena pirmā godalga Rbļ. 7000,— (teksta autoram Rbļ. 3000,—, mūzikas autoram Rbļ. 4000,—); divas otrās godalgas pa Rbļ.

3500,— (teksta autoram Rbļ. 1500,—, mūzikas autoram Rbļ. 2000,—); trīs trešās godalgas pa Rbļ. 2500,— (teksta autoram Rbļ. 1000,—, mūzikas autoram Rbļ. 1500,—).

III

Darbi konkursam jāiesniedz sādos termiņos:

1. posmam — līdz š. g. 31. maijam;
2. posmam — līdz š. g. 15. jūnijam;
3. posmam — līdz š. g. 20. jūnijam;
4. posmam — līdz š. g. 20. jūnijam.

1. piezīme: 1. posma godalgotie vai žūrijas ieteikti teksti komponēšanai saņemami žūrijas komisijā Latvijas Padomju Rakstnieku Savienībā, sākot ar š. g. 3. jūniju.

2. piezīme: Darbi konkursam jāiesniedz anonīmi ar moto, pievienojot slēgtā aplieksnē autora vārdu un adresi. Iesnēgumi jāadresē Rīgā, Kr. Barona ielā 12, Repertuāra konkursam.

IV

Konkursam iesniedzamos darbos jāizpaužas padomju patriotisms, mūsu Padomju Tēzemes un Padomju Latvijas dzimtenes mīlestībai, priekam par uzvaru svētajā Tēvijas kaŗā, Sarkanās Armijas un darba Varoņu slavināšanai, brīvās Padomju Latvijas jaunceltniecībai un plauksmei.

Latvijas Padomju Rakstnieku Savienības valde.
Latvijas Padomju Kompostu Savienības orgbirojs.

PADOMJU LITERĀTŪRAS attīstības gaita

JULIJS VANAGS

(8. turpinājums)

Padomju laikmets literatūrā Vidusāzijas tautām nāca kā spoža renesanse pēc ilgēm baigas tumsības un gandrīz pilnīgas klusēšanas gadsimtiem.

Lai to pilnīgi izprastu, atcerēsimies, ka mums jau bija sava rakstu valoda, savi dzejnieki, grāmatas un laikraksti tajā laikā, kad Krišjānis Baronsveltis savu mūžu latviešu tautas dziesmu savāksšanai un pierakstīšanai. Bet jau pieminēto tautu dziesminieki bija lasīt un rakstīt nepratēji, savas dziesmas viņi improvizēja uz vietas dažādos gadījumos un kāda stingru instrumenta pavadībā burtiski dziedāja tās savai tautai, klejodami no vienas vietas uz otru. Daudzi no viņiem dziedāja ne tikai savas pašu sacerētās dziesmas, bet zināja no galvas arī tūkstošiem un tūkstošiem rindu senās tautas dziesmas. Tomēr neapņemamas tautas gara mantu vērtības aizgāja bojā, pazuda neuzrakstītas, jo tikai Oktobra revolūcija šim tautām pavēra iespēju savu folkloru apzināt un sakrāt.

Folkloras nozīme padomju literatūras attīstībā ir gluži principiāla, un tās bagātības neapņemamas. Piemēram — Kazachstanā ne vien sen pierakstīta tautas epu «Cetrdesmit varoņi», ko dziedāja priekšā kāds akins. Šis eps ir ap trīssimt tūkstoš rindu garš. Bet kirgīzu tautas eps «Manass», kas arī pierakstīts tikai priekš dažiem gadiem, ir vēl garāks. Tie apliecina šo tautu lielo dzīvības spēku, kas cauri visbaigākajai nebrīves naktij spēja saglabāt un iznest saulainās padomju dienas spožajā gaismā sava gara dārgākās perles, lai pievienotu tās kopīgajai padomju tautu kultūras ceļnei.

Padomju tautu jauno un atdzimstošo nacionālo literatūru attīstībā ir vērojama kāda īpatnēja parādība. Tajās vienā laikā redzam kā spožu tautas dziedātās (uz vietas improvizējamās) dziesmas uzplaukumu, tā arī strauju literatūras moderno formu — romāna, stāsta, drāmas un kinoscēnārija attīstību.

Tādā kārtā varam sacīt, ka padomju literatūra ir nevien daudzniecīju, bet arī daudzstādīju literatūra. Vienā laikā padomju literatūrā varam atrast visas rakstniecības attīstības pakāpes, sākot no vienkāršas ašuga dziesmiņas vai pirmā rakstu dziesmas mēģinājuma tikko radītā rakstu valodā, līdz tādai poēmai, drāmai un romānam, ko tulko visās pasaules valodās.

Kā folkloras bagātību apzināšanai un savāksšanai, tā moder-

no rakstniecības formu un žanru uzplaukumam nacionālās literatūrās liela nozīme ir krievu valodai. Padomju Savienības tautu intelīgencei un it īpaši rakstniecībai krievu valoda dabiski kļuvis par otro mātes valodu. Jo galvenā kārtā ar krievu valodas starpniecību daudzās brālīgās padomju tautas iegūst iespēju ātri dalīties savā starpā jaunākos sasniegumos literatūras attīstībā, kā arī nodot tālāk citām tautām savas folkloras vērtības. Tikai ar krievu valodas starpniecību mēs jau šodien varam iepazīties ar lielo grupu tautas dzejnieku Šotu Rustaveli, jo viņa lielais dzejas darbs «Brunjnieks tīģera ādā» ir labā dzejas valodā tulkots krieviski. Šī lielā dzejnieka 750 gadu jubileju atzīmēja 1937. g.

Krievu valodā jau tulkoti un visām padomju tautām kļuvuši pieejami lielle brālīgo padomju tautu epi — armeņu «Dāvids Sasuns», kirgīzu «Manass», kalmīku «Džangars» un daudzi citi. Krievu valoda dod mums iespēju iepazīties ar lielo azerbaidžāņu klasiskās literatūras korifeju Nizami, ar uzbeku klasiskās literatūras pamatu liecīju Navoju, kas savus spožos dzejas darbus radījuši priekš daudziem gadsimtiem. Krievu valoda paveic ceļu uz citu brālīgo padomju lasītāju masām arī mūsu folklorai, mūsu Rainim un Blaumanim, visai mūsu literatūras labākajai raižai.

Tādā kārtā krievu valoda kļūst par visas padomju kultūras un literatūras galveno vienotāju, organizētāju un attīstības sekmētāju. Tā paveic ikvienas padomju tautas nacionālās literatūras apvārsni visās plašās padomju zemes mērogā un pat vēl pāri tam.

Noslēdzot padomju literatūras attīstības otrā posma apskatu, atsevišķi vēl jāaplūko divas monumentālākās figūras, kas šai laikā paceļas padomju literatūras apvārsni: Aļeksejs Nikolajevičs Tolstojis un Mičails Aleksandrovičs Solochovs.

Aļeksejs Tolstojis (1883.—1945.) krievu rakstniecības laukā parādās jau divdesmitā gadsimta pašos pirmajos gados ar dzejoļu krājumu «Lirika» (1907. g.), kas viscaur simbolistu valdošās noskaņās veidots. Bet šīs dekadences noskaņās, abstraktais simbolistu lirisms ir svešs Tolstojai reālistiskai dzīves īstenības uztverei. Viņš meklē sev ceļu uz tautas dzīvajiem valodas avotiem, pievēršas folklorai. Un jau 1910. gadā iznāk viņa pasaku krājums «Zagatas pasakas», bet 1911. gadā parādās dzejoļu grāmata «Aiz zilām upēm», kurā tāpat manāmi tautas dziesmu liriskie motīvi un plaši izmantota slavu mitoloģija. Tai pašā laikā viņš saraksta stāstu grāmatu, kurā atsedzas astoņpadsmitā gadsimta dzimnieciskās iekārtas tipiskie sadzīves skati. Tas ir A. Tolstojas — prozas meistara veidošanās sā-

kums. Viņš galīgi atbrīvojas no simbolisma ietekmes un savā radošajā darbā vēro Gogoja, Turgeņeva, Leva Tolstojas un Čehova paraugus, turpina krievu literatūras kritiskā reālisma spožās tradīcijas. Maksims Gorkijs pirmais ievēro viņa talantu un atzīmē, ka «Tolstojis neapšaubāmi ir ievērojams rakstnieks, kas ar lielu spēku un nesaudzīgu patiesīgu attēlo muižniecības psihisko un ekonomisko trūcēšanu.»

Par istenu krievu tautas rakstnieku, par vienu no talantīgākajiem krievu literatūras meistariem Aļeksejs Tolstojis izveidojās padomju laikmetā. Šai laikā viņš sarakstījis savus ievērojamākos darbus, kuos izpaužas savas tautas vēstures izpratne un dzīves apliecinātājs spēks. No viņa vēsturisko romānu lappusēm uz mums runā pati krievu tauta, tauta — varone. Savā ievērojamākajā romānā, kas rakstnieka pāragrās nāves dēļ palika nepabeigts («Pēteris I»), Aļeksejs Tolstojis attēlojis vienu no svarīgākajiem Krievijas valsts vēstures posmiem, cara Pētera I laikmetu, kad Krievija izcināja sev tiesības ierindoties Eiropas valstu pirmajā rindā. Pētera I un Jāņa Barga (drāmā) tēli ir istens meistardarbs. Trilōģijā «Sāpu ceļš» un romānā «Maize» Tolstojis varenā episkā ainavā rāda krievu tautas cīņu par Oktobra revolūcijas lielo ideju. Tādā kārtā Aļeksejs Tolstojis, attēlojams krievu tautu visdažādākos viņas vēstures posmos, ieskaitot arī svētā Tēvijas Kara periodu, kļūst par savas tautas vēsturisko gaitu atspoguļojošu literatūru. Tādēļ arī Tolstojis, tāpat kā Gorkijs, savieno krievu klasisko literatūru ar padomju literatūras sociālistiskā reālisma spožākajām virsotnēm. Loti ievērojams ir Tolstojas stils. To vislabāk raksturo viņa pašā vārdi: «Vajag rakstīt krieviski. Mūsu tēvi un tēvu tēvi ir runājuši brīnīškā, gleznainā, izteiksmīgā un daiļā valodā. Kādēļ tad šo valodu bojāt?»

Aļeksejs Tolstojis bija arī ievērojams sabiedrības darbinieks un publicists. Īpaši Tēvijas Kara laikā viņa spalva kļuva par vienu no visasākiem ieročiem cīņā pret ieburcējiem.

Mičails Solochovs (dzimis 1905. g.), turpretim, ir tikai padomju iekārtā veidojies rakstnieks. No ģimnazijas sola viņš aiziet pilsoņu karā, kur cinās pret baltgvardiem revolucionāro Donas kazaku rindās. Viņa ceļš uz literatūru sākas ar laikraksta lauku korespondenta darbu 1922. gadā. Tikai 1923. gadā viņš izmēģina rakstīt pirmos stāstus. Tie iznāk divās grāmatās ap 1925. gadu (Donas stāsti, Mirdzošā stepe). Un tikai tad, kad labās atsauksmes par šīm grāmatām stipriņa autorā pārliecību par savā spējām, Solochovs ķeras (1926. gadā) pie sava lielā romāna «Klusā Donas» rakstīšanas.

(Turpinājums nākamajā numurā)

ERIKS ADAMSONS

Rīta dziesma

Rīta zvaigzne staro
Austras acis zaļās,
Sapnis sēd kā tauriņš
Viņai vēl uz plakstiem.

Vēl jau knābi spārnā
Putni iebāzuši,
Bet uz darbu pošas
Mana čaklā tauta.

Rīta zvaigzne staro
Manās acis zilās —
Kādu smagu lāpstu
Sodien pacilāšu?

Divi skaistas dziesmas
Sodien sacerēšu:
Vienu manai tautai,
Otru mīļai Austrai.

Šalciet, jaunie bērzi,
Rasu piebārstīti,
Lai es atrast varu
Labskanīgus vārdus!

Saule, pakavēties
Nāc uz manas pieres,
Cildenas un skaidras
Lai ir manas domas!

Manai tautai vāci
Darijuši pāri —
Mana sīkstā tauta
Atspīrģs rīta blāzmā.

Manai Austrai sāpes
Darijušas pāri —
Mana zelta roze
Atspīrģs rīta blāzmā.

Mana lielā bēda,
Mana laime sūrā,
Es bez tevis esmu
Kā bez savas tautas.

Rīta zvaigzne staro
Austras vaigā spīrgtā,
Kad uz darbu dodas
Mana čaklā tauta.

9. MAIJS

ARVĒDS STIRĀJS

Grudz pelnos Eiropa. Pa tūkstoš kaļacejiem,
Kur tikko kustas gaisis no milijonu veļiem,
Iet Varoņarmijas. Pland flagas liesmainās,
Kā līdz nedamās šē cīņu gunis tās,
Kas vakar laizīja vēl karotāju stāvus
Un cirta purpurā pie debess spraišiem kāvus.
Ir rimis kauju duns; vējš sīvu smaku nes,
Ko maitu putni jauz, no posta Berlīnes;
No pašas Prūsijas tie gaisā augstu vēdas
Un seko armijām, kas rāda nāves pēdas.

Ko klusi, Berlīne? Kur tavi feldmaršali
Un brīnieroči un dzelzkrustaino pali,
Kam dienās nedaudzās bij poļu zemi rīt
Un cauri Beļģijai pa franču dārzēm dzīt
To: tumšos ūdeņus, kas savā posta skrejā
Tad, šķīta, sadragās it visu nāves dejā?
Un gārda Eiropa: kur gultne tā, kam spēt
Šo baigo lavīnu tās brāznā apturēt?
Bet tā kā jopains strauts, kas jūā galu ņēma,
Tā Volgas kampienos tai liktens sodu lēma.

Vai tev, ok, Berlīne, kas kāra sirot gāji
Pa galvaspilsētām, kur savās līdzās krāji
Tos zelta gabalus, kam lip vēl tagad klāt
Kauns, lāsti, asinis, ko nespēs nomazgāt
Tāltālas paauzdes, kas novērsīsies šausmās
No saviem priekštečiem un mantojuma drausmā!
Tas murgs, ko sapņoja reiz kaprāls Bonaparts,
Bij tavas gēdības un tavu beigu starts:
Kā Imperātoram tā nāvesgulta bija,
Tā tevi satrieca un lenca Maskavija!

Ak pekles pilsēta! Ar Zigfrīdaplī skautū
Un dzotos, bunkuros un ierakumos kļautā!
Pār baigām lamatām tu pati kļuvi sev,
Kad trejas lielvalstis to loku meta tev,
Kas lēnām savīkās, kā nevaizāma līga,
Pār katakombām tām, kur bija tava mīga.
Ja nāves mašīnām pār tevi lidojot,
Tu smīnot patvēries zem zemes palienot,
Kā kurtis izbiedēts vēl dziļāk alās plēšies,
Tad teic, kur, atdunot nu miera zvaniem, dēsies?

Tie vēsta Eiropai un gaviļaini junda,
Ka beidzot situāri ir cīņas beigu stunda,
Un zvaņas līksmākas vērs jauz sirdīs maijs,
Kā reiz, kad dūnēja novembris Devītais,
Kad naicnieks saguma, gan ceļos viltīgs kritis,
Bet ceturts gadsimta vēl nebij mūžos ritis,
Tas atkal izlēca no slēptuves kā kurts,
Un mirklī Eiropā viss liesmās bija kurts.
Nu pērkli postīts tam un sirdī bulta šauta —
Klus šodien Berlīne pie sēka pašas plauta.

Dzimst pelnos Eiropa. Pa tūkstoš kaļa takām
Ar trejiem karogiem kā asinsbrāļi blakām
Nāk uzvarēsēji. Dun salūts tūkstošais
No varoņpilsētas, un maija dzidrais gaisis
To nes uz Parīzi, uz Prāgu, Romu, Rīgu
Caur tautu gaviļēm un līksmi bezgalīgu.
Vējš planda karogus un augstu gaisos slej
Kā miera vēstnešus tos pāri pasaulē.
Ar slavu apvīti nāk māju varoņbari —
Tiem laurs pie cepures, bet rokās palmu zari.

PSRS RAKSTNIEKU SAVIENĪBAS PLĒNUMS

sanāk šais dienās Maskavā. Kā Latvijas Padomju Rakstnieku Savienības pārstāvji š. g. 13. maijā uz plēnumu izlidoja bb. Kārlis Krauliņš, Valdis Lukss un Aleksandrs Čaks. Ar to pašu lidmašīnu uz Maskavu aizbrauca LPSR Valsts Dailes teātra mākslinieciskais vadītājs b. Eduards Smilgīis un drāmaturģ b. Valdis Grēviņš, lai iepazītos ar turienes teātru dzīvi.

PADOMJU SAVIENĪBAS mākslinieku izstāde Rīgā

Latviešu un krievu mākslas valsts mūzejā š. g. 20. maijā pl. 12 atklās izstādi, kas iepazīstinās ar Padomju Savienības mākslinieku darbu Lielā Tēvijas kara laikā.

Izstādes dalībnieku vidū ir daudzi izcili Padomju Savienības krāsu meistari, kuģi reprezentē eļļas gleznas, akvareļus, pasteljus, grafikas, kā arī īpatnējo krievu tautas nacionālo mākslas nozari — laku glezniecību. Šī interesantā un īpatnējā nozare attīstījusies Ivanovas apgabala Palečas pilsētā, kurās agrākī svētbilžu gleznotāji, izbeidzoties baznīcu celtniecībā, izveidoja savu īpatnēju glezniecības veidu, ar laku krāsām svētbilžu gleznošanas tehnikā un kompozīcijā izdaiļojot dažādas kārbīpas. Tagad jau sasniegta tik liela attīstības pakāpe, ka vairāki šās nozares amata meistari uzskatāmi par māksliniekiem. Piemēram, ļoti interesanti mākslinieci Kotučina parādījusi partizānu tēmu darbā «Tautas atriebēji».

Izstādē latviešu skatītāji pirmoreiz iepazīsies ar vecāko republiku tēlotājas mākslas pārstāvju temu izvēli, krāsu un laukumu kompozīciju, darba tehniku un izvēlētās temas izpratni. Tādēļ izstādes apmeklētāji ar lielu interesi vēros Staļina prēmijas laureāta PSRS Tautas mākslinieka A. Gerasimova, Staļina prēmijas

laureāta akadēmiķa Nešterova un citu prasmi portretu glezniecībā. Ainavistus saistīs Staļina prēmijas laureāta Gruzijas PSR Tautas mākslinieka I. Toidzes «Vecā Tiflisa», KFPSR Tautas mākslinieka Juona «Ziemas vakars», KFPSR Tautas mākslinieka Sergeja Gerasimova «Samarķanda». Staļina prēmijas laureāts Armenijas PSR Tautas mākslinieks Sarjans iepriecēs ar «Armenijas puķēm». Grāmatu draugi nevarēs aizmirst Staļina prēmijas laureāta Šmarinova ilustrācijas A. Tolstoja romānam «Pēteris I». Lielā Tēvijas kara temas izvēlējusies mākslinieki — varonīgās Leņģingradas aizstāvēšanas liecinieks Pachomovs, Sevastopolē cīņu līdzdalībnieks Soifertis. Vācu fašistu asinssūņu daba mākslinieciski augstvērtīgā formā parādīta Staļina prēmijas laureātu KFPSR Nopelniem bagātu mākslinieku Kukrīnīks gleznā «Zoja».

Bez minēto mākslinieku darbiem izstādē redzami arī Staļina prēmijas laureāta KFPSR Tautas mākslinieka akadēmiķa Grabara, Staļina prēmijas laureāta KFPSR Nopelniem bagātā mākslinieka Končalovska, akadēmiķa Rīlova, KFPSR Nopelniem bagātā mākslinieka Deļneka un citu mākslinieku darbi.

Izstāde būs atvērta katru dienu no pl. 11—16. Ieeja brīva.

R. K.

B. ŠOVA KOMĒDIJA

„PIGMALIONS”

LPSR VALSTS KRIEVU DRĀMAS TEĀTRĪ

Tā ir pavisam šoviska luga, kur caur smalki tvertām valodas niansēm, asprātībām, paradoksiem, ar veselīgu ironisku smeldzi un psiholoģiskām pārējām autors rāda ipatu mierīgu pilsoniskas sabiedrības vidi, kuģu savīļo vienkārša, pannaiva, bet dziļas dzīves gudrības apdvesta puķu pārdevēja. Šās jaunās meitenes dzidrā dvēsele un možais garīgais spēks izskan kā protests pret vecās sabiedrības konvencionālajām normām un tūkumiem. Meitenes tēls autora rādīto apstākļu vidē — un sastingušo uzskatu ietvaros — atmirz kā jauns, dzidrs, gaiša nemiera pilns strauts, kas svaigām rosinošām lāsēm apšļāc savu apkārtni un liek tai daudz ko pārvērtēt.

Veselīgo komēdiju veikli iestudējis Jurijs Jurovskis. Viņa darbs visai gluds un plūstošs, tikai retim vēl dažos gājienos neizlīdzināts. Tā, piem., komēdijas pirmās ainas, kas tiecas uz strauju darbību un tēlu spilgtumu, vietām šķiet mazliet ārēji par skaļām un tonējām varēja būt dziļākas. Pēdējās ainās dažbrīd darbības iekšējais plūdums it kā pagaist un izplēn, taču kopiespaidā Jurovskis sniedz ļoti krietnu un viegli rītošu komēdijas iestudējumu.

Teicama ir Jurovskā enerģija,

ar kādu viņš pats arī tēlo atbilstīgo fonētikas profesora lomu. Ja dažas situācijas viņa spēlē vēl it kā nepieplidītas, tad tas liekams uz režijas darba kontā, kas ne katru brīdi ļauj sevi saskatīt kopspeļē ar pārējiem tēlotājiem. Tomēr Jurovskā aktiera talants arī šinī izrādē ir možs un spriegs.

Galveno puķu pārdevēja Līzas Dulitlas psiholoģiskām niansēm bagāto lomu īsti artistiski atveido A. Aļeksandrova. Tikai pāris vietās viņas kņais spēles veids prasās pēc kļusāka un iekšēji smalkāka tvēruma un padziļinājuma. Kopsatvarā A. Aļeksandrovas mākslinieciskais priekšnesums dzidrs, kupls un labskanīgs. Paskarbu, amizantu un satrauktu Līzas tēva tēlu plašās kontūrās zīmē A. Astarovs. Pulkvedi Pikerīngu skaidrās, mierīgās, rāmās līnijās veido N. Barabanovs. Siltā spēles jūsmā staro L. Melņikova profesora labsirdīgās mātes lomā. Mazākās lomas korrekti piepilda — B. Deboā, I. Coppi, Č. Mičņevičs, T. Rathauza, L. Kuļkova, P. Ceriņš un I. Voržinskis.

Mākslinieka G. Pavloviča dekorācijas ieturētas gaišos vieglos pamatņos, kas labi atbilst komēdijas gājienam.

Jānis Grots

PADOMJU LATVIJAS *iespaidi* *aktieru* MASKAVĀ

Es biju viens no tā laimīgā aktieru pulcīša, kam bija retā izdevība pavadīt desmit dienas mūsu mētopolē — Maskavā. Man, kā vecam maskavietim, šajā misijā, tāpat kā aktrisei Līlijai Erikai Korņečuka lugā «Mistera Pērkinsa misija bolševiku zemē», bija jāuzpemas bez tiešajiem pienākumiem arī vēl gida loma.

Iepazīstināšu jūs ar iespaidiem, kādus guvuši daži no mūsu kollegām, kas bija Maskavā pirmo reizi mūžā. Kā pirmo savu prieku izteic aktrise Aina Avotiņa.

«Brīnišķu iespaidu man atstāja izrāde «Trīs māsas». Kāds no maniem kollegām ļoti pareizi raksturoja iespaidu, kādu šī izrāde atstāja uz skatītāju: nav tā, kā sēdētu teātri un skatītos brīnišķu izrādi, bet tā, kā kad ielietu kādā telpā, gimenē un sēdētu kaut kur malīnā, kur neviens mani neuzrunā, bet es jūtu ne to vien, ko šie cilvēki runā un dara, bet pat to, kā viņi dzīvo, pēc kā viņi ilgojas, — kā viņi dzīvojuši pirms daudziem gadiem un kāda būs viņu nākotne. Viss tik vienkārši, it kā starp citu, bet tā jau ir tā lielā, augstā māksla.

Tad vēl gribas pieminēt tādas izrādes, kā Gogoļa «Mirušās dvēseles» un Ostrovska «Vilki un avis». Un neparastākais, šīs izrādes skatoties, ir tas: mēs gan sajūtam, ka mums vēl ir tāls ceļš līdz šādai pilnībai, bet tas nenospiež, bet gluži otrādi — dod ticību, pacilātību un sajūtu, ka mēs, jaunie aktieri, vēl esam pašā darba sākumā, bet esam materiāls tam, lai dienās kas būtu. Bet tagad mūsu uzdevums — daudz mācīties un strādāt.

Aizbraucot no Maskavas, sirdi ir liela vēlēšanās, kaut viss redzētais tā dziļi sirdī nogulots un palīdzētu, kad kādreiz ikdienā pietrūks spēka un ticības.»

Tad Mirdza Treimane: «Tagad droši varu teikt, ka Maskavā man nolaupīja sirdi, un vainīgā ir Anna Kareņina Dailes teātri. Gribu Annu Kareņinu redzēt vēl un vēl.»

Dailes teātra aktrises Kaldovska un Zidere, aktieris Arv. Mikelsons, Ceļojošā teātra aktieris Lejnīks — visi bez izņēmuma jūsmo par Maskavas augstvērtīgo mākslu un visi sevī nes vēlēšanos pēc iespējami drīzāk atkal redzēt kādu izrādi Maskavā.

Negaidot grupai Rīgas aktieru radās iespēja braukt uz Maskavu, ierunāt filmu «Zoja Kosmodemjanska» latviešu valodā. Prieks, negaidīts un liels!

Laiks brīnišķīgs, visiem pacilāts garastāvoklis! Lielais zālains putns, lidojot gan mākonos, gan virs mākoniem, trīs ar pus stundās mūs noved Padomju Savienības sirdī, visas pasaules mākslas centrā Maskavā.

Lai nokļūtu centrā, mūs no aerodroma pa slidošām kāpnēm aeredos visdziļākajā pazemē. Bet kāda šī pazeme — tikpat gaiša kā saulainais ceļš mākonos, Varenas kolonnas, marmors krāsains, lāsains, balts. Stacijas kā varenas pils zāles.

Pirmais gājiens uz Maskavas Dailes teātri, direktors dod iespēju noskatīties «Annu Kareņinu» un «Kīru dārzu». Tā — ārkārtēja pretimnākšana, jo Maskavas teātri vienmēr publikas pārpildīti.

Pēc tam sekoja Mazais teātris, Kamerteātris, Drāmas teātris, Sarkanarmijas teātris, Opera, Cigāņu teātris utt.

Dienā apmeklējām muzejus: Ļeņina muzeju, Puškina muzeju, Vēsturisko muzeju, Ļeņina bibliotēku, Šeremetjeva pilli utt.

Iespaidi lieli un bagāti. Grūtajos Lielā Tēvijas kara apstākļos, kamēr fašistiskie iebrucēji iznīcināja mūsu tautas dzīvos spēkus, zemes bagātības un nacionālo kultūru, pārējās Padomju Savienības daļās tā uzplaukusi vēl krāspāka.

Novēlu katram māksliniekam iepazīties ar Maskavu — Padomju Savienības sirdi!

Mirdza Puze

Kad 9. aprīļa ritā lidmašīna atrāvas no zemes, kad sēdējām un vērojām Rīgu no augšas, tad tikai sākām ticēt, ka mūsu braucieni uz Maskavu tiešām ir īstenība. Iespaidi mainās ar iespaidiem, un tad jau mēs sēdam Maskavas Dailes teātra ložā, un vežas priekšskars ar balto kaiju «Annas Kareņinas» izrādei. Liela vienkāršība un miers apņem visus skatītājus, sākas kas svinīgs un liels. Izrāde patiesi dzīvo un elpo. Pasaules sadurās, un vienam jāmejsas, otram jāraud, bet viss tas ir saistīts organiskā vienībā, un tā ir Annas Kareņinas pasaule — viņas laikmets ar visām pretīšķībām un niansēm, kas tevi papem savā varā. Brīnišķīgākais ir tas, ka rodas iespāids: tā un ne citādi tam vajag būt. Te nu mums ko māci-

ties ļoti daudz, bieži vien spējam daudz soļu bez nozīmes un jēgas, un izrādes iestudēšanas sākums vienmēr ir neskaids, nav uzdevuma, nav laikā vajadzīgo materiālu, nav pat viss lugas teksts pieņemts tēlotājam. Tur tas ir citādi.

Ko nu varu pateikt par pašu izrādi? Patika viss no lielo lomu atveidotājiem līdz pašam mazākajam. Izrādē ir ritms, kuram pakļauts katrs tēlotājs, sākot ar pašu Annu, ko tēlo Jelanskaja — pati pilnība. Pārvaldot izteiksmes līdzekļu bagātību, lielo plašo pārdzīvojumu gammu, nianšu daudzumu un ne ar ko nesalīdzināmo vienkāršību, viņa panāk ticību savam priekam, savai mīlai, savām sūpēm un asarām. Nāk Kareņins, cilvēks-mašīna, kas bieži liekas nežēlīgs; gribas domāt — cik dzīvē tas būtu neinteresants tips. Bet Kedrova skatuves tēls satīc. Grauj tā lielā pienākuma apziņa, kas nomāc dzīvāku domu un jūtu. Un te nu atkal varētu rakstīt vesulu grāmatu par to, kā jāspēi negatīva loma. Viņš tāpat mil, tāpat cieš, liekas, ka Kareņins nepārdzīvos, uzzinot, ka Anna mil Vronski. Kareņins paceļas savā tēlā pāri visai izrādei. Šķiet, galīgajās sūpēs uzvilktā mašīna tūlīt sabruks, tāds spēks skatuves tēlā pilnībā un spēkā, viss tik biežās krāsās uzzīmēts, piepildīts un attaisnots. Neizdzēšamā atmiņā paliek arī Aljjevas tēlotā Dollija, Oblonska sieva — tā mīlēt var tikai sievieti, un ne tikai mīlēt, bet arī saprast un piedot. Atmiņu vijā slid garām varoņi un varones; skaistais Vronskis — Masalskis, bezbēdīgais un vieglprātīgais Oblonskis — Stapičins, tik vieglprātīgs un miļš. Mazais Serjoža — Paukovs, bērnišķīgs, atstāts un vientuļš, advokāts — Petkers, kas savu lomu burtiski nodejo — bet kā nodejo! Slid garām viesības un sacīkstes, balle, kur ir ļaužu pilna skatuve, kur brīžiem nenotiek, liekas, nekas un no otras puses viss. Cik tas viss vienreizējs un liels! Ieteicu katram reiz dzīvē aiziet un redzēt Maskavas Dailes Teātri — teātri ar lielo burtu, kas paceļ cilvēku un dzīvi, kas dod nozīmi un jēgu.

Dailes teātris, kur redzēju brīnišķas izrādes, pārsteidza ar ārkārtīgu vienkāršību no iekš- un ārpus. Pat katrs vienkāršākais kalpotājs teātri izvēlēs savā vietā. No vismazāk līdz lie-

Alb. Kaldovska

Dailes teātris, kur redzēju brīnišķas izrādes, pārsteidza ar ārkārtīgu vienkāršību no iekš- un ārpus. Pat katrs vienkāršākais kalpotājs teātri izvēlēs savā vietā. No vismazāk līdz lie-

lākajam lielā disciplinā un gandrīz svinīgā bijībā kalpo vienam mērķim teātri — izrādei. So klušināti bijīgo atmosferu jūt, jau ieejot teātra foajē un garderobē.

Un nu sākas izrāde. Kur atšķirība? Elementi tie paši: aktieris, dekorācija, grimis. No sākuma liekas, vēl vari mierīgi pagrozīties savā krēslā, vēl jau tikai nāks tas brīnumš. Bet priekškarām aizveroties, sāc pamazām aptvert, ko redzējis. Cilvēki elpo, dzīvo patiesi un īsti. Bet viņu pārdzīvojumi dziļi un spilgti. Katrs raksturs līdz sīkumam izstrādāts, katrs žests vajadzības radīts un piepildīts. Spilgti redz un jūt aktieru tēlojumus visus tos iemeslus, kādēļ viņi tā rīkojas un runā tā. Aktieru domu gājienu un pārdzīvojumu jūt tik spilgti, ka, liekas, viņi varētu arī nerunāt tekstu, un viņus tomēr saprastu. Izrādes izdomu un fantāziju bagātās, bet katrs režisora veidojums ļoti mērķtiecīgs. Katra izrāde savādāka, atbilstoša autoram. Maskavas Dailes teātri redz reāli to, ka nav lielu un mazu lomu, bet ir gan lieli aktieri — lieli mākslinieki. Nopelniem bagāti mākslinieki tēlo epizodiskas lomas.

Gribētos runāt arī par publiku.

Tur nav rezervēto skeptiķu, kas mūsu mājās pat pārsvārā. Kritizēt nav grūtākais uzdevums, un ja kritika objektīva un pamācoša, tā nepieciešama, bet tam blakus gribas redzēt sajūsmas brīdi, jo arī mums ir tik daudz labu izrāžu — varētu vēl teikt — daudz labu, nenovērtētu lietu. Kā tur mīl savus māksliniekus. Publika neaplauvē tikai aktieriem, tā apsviec inscenējumā izdekušos skatu, dekorāciju utt.

Andrija Kaldovska

Ja es būtu dzejnieks, es atstātu un aizmirstu visas savas iepriekšējās dzejas un rakstītu vairs tikai vienu vienīgu epu vai odu — varenu slavas dziesmu Maskavas teātra mākslai, un beigās tomēr man pietrūktu vārdu.

Ko lai daru es — vienkāršs mirstīgais? Ja tagad man šeit jāaska kāds vārds par Maskavu pēc tam, kad jau četras nedēļas staigāju Rīgā ielās, tad ar tādu pašu sajūsmu kā toreiz Maskavas Dailes teātra filiālē pēc tam, kad aizvērās priekšskars Čehova «Kīru dārza» izrādei, varu teikt, ka neesmu redzējis skatuves mākslā tik īsta, reizē varena un vienkārša patiesīguma.

Maskava — tu visu teātra cilvēku svēteļojuma gala mērķis — aktieru Meka!

Karlas Sebris

K. Bērziņš

GUSTAVS FLOBĒRS

Dižs un ievērojams cilvēces progresa attīstībā ir franču klasiskās literatūras mantojums. Fasistiskie barbari trīs gadu okupācijas laikā centās kājam samīdīt lepnās tautas kultūru, kuŗas gaismā izplaukusi liela un spēcīga māksla. Bet tas šiem 20. gadsimta huņņiem neizdevās. Brīva šodien visa franču zeme no Atlantika līdz Reinai, brīva no apspiedēja žņauga arī franču klasiskā literatūra, kuŗas diženo vidū redzam arī Gustavu Flobēru, ko šais dienās pēminam sakarā ar viņa 65. nāves dienu.

Gustavs Flobērs (1821.—1880.) ir rakstnieks, kuŗa vārdu jau turpat simts gadu pazīst visas kultūras tautas. Flobērs nodzīvoja pasaulē tikai 59 gadus, sarakstīja pavisam kādu duci sējumu, no tiem lielāko pusi aizņēma vēstules. Viņa īstais literārais mantojums ir četri lielāki romāni — piektais palika nepabeigts — un trīs stāsti. Bet tie pieskaitāmi labākajiem prozas mākslas darbiem pasaules literatūrā.

Flobērs ir trešais lielā stila reālists franču literatūrā, līdzās Stendalam un Balzakam. Viņa literārā darbība iekrīt 19. gadsimta otrajā pusē. Tas ir jau buržuaziskās sabiedrības degradācijas laiks, kad buržuaziskās revolūcijas patriotu vietā nāca praktiskais mietpilsonis un tirgonis un cilvēku tiesību deklarācijas ideālus nomainīja veikalu intereses un pazemojošā strādnieku un sīkās saimniecības ekspluatācija. Flobērs pieder pie tiem rakstniekiem, kas ļoti asi reaģēja šai degradācijai, kuŗa kritiskais skats aizspīdošām dekorācijām saskatīja netīru telpu, kas šķietami rosīgajā veikalnieciskajā dzīvē redzēja aprobežotu filistru garu. Tiesa, Flobērs neprata un nespēja saredzēt perspektīvu, viņš neredzēja tos jaunus progresīvos spēkus, kas auga līdz ar franču darba tautas revolūcionāro kustību, kaut arī viņš piedzīvoja 1848. gada jūnija sacelšanos un Parīzes Komūnu. Tomēr, Flobērs savos darbos parāda vecās sabiedrības neizdziedināmo slimību.

Vecajās literatūras vēsturēs nereti pavisam nepareizi novērtē Flobēra vietu, ievietojot to starp romantisku un reālistisko virzienu. Istenībā Flobērs ir pēdējais klasiskā franču reālisma pārstāvis ar spēcīgu tendenci kritiskā reālisma virzienā. Citādi tas arī nevarēja būt, kaut arī pats rakstnieks tiecās pilnīgas objektivitātes, vēlējās tuvināt mākslu eksaktām zinātnēm, kuŗai it kā nav daļas par visu to, kas notiek apkārtnē dzīvē, tomēr, būdams reālists, viņš nevarēja palīkt neredzējis

sava laika patieso seju, to sarīšanas procesu, kas bija iesācies buržuaziskajā sabiedrībā.

Gribēdams izbēgt no sava laika šaurās apkārtnes, Flobērs mēģināja apreibināties antikajā senatnē un vairāk gadu nodevēs vēstures studijām, kuŗu rezultātā radās lieliskais vēsturiskais romāns par seno Kartagu — «Salambo». Bet arī te stingrā reālista kritērijs uzvar romantisko tieksmi. Mēs redzam ne fantastiskas izdomas, bet sabiedrisku pretrunu plosītu dzīvi. Romānā parādīti lielās barbaru sacelšanās sociāli ekonomiskie cēloņi. Kartagas tirgoņu un vecājo negausīgā mantkāre, cietsirdīgā pakļauto cilšu un tautas apspiešana, viss tas veido ne teiksmainu, bet gan reālistisku gleznu. To visu Flobērs panāk stingras zinātniskas objektivitātes ietvaros, nekur neļaudams izpausties savai personīgai simpatijai vai antipatijai, bet parādot dzīves pretīšķības darbībā, tēlos, gleznās.

Dibināti Flobēru pieskaita spīdošākiem stilistiem visā pasaules literatūrā. Viņš uzstādīja romānam ļoti augstas prasības, strādāja pie saviem darbiem sešus, septiņus gadus, ārkārtīgi uzmanīgi veidoja katru frazi un teikumu, dažreiz pār rakstot to desmit reizi. Tāpat kā Anatols Franss, Flobērs

LEŅINGRADAS ARCHITEKTŪRAS

A N S A M B Ļ I

Leņingradas architektūras darbnīcās izstrādā projektus par pilsētas ievērojamāko vēsturisko ansambļu rekonstrukciju. Atsevišķās ēkas, kas ietilpst šais ansambļos, atjaunos to pirmatnējā skaistumā. Senatnīgo ēku fasādes Michailovu laukumā (Mākslas laukums) bija kādreizējo pārstrādājumu dēļ sakropļotas. Leņingradas filharmonijas fasādes restaurācijas projekts. Restaurāciju reālizēs pēc Rossi oriģinālmēģumiem, ko Senatnes pieminekļa aizsardzības inspekcijas zinātniskie darbinieki atraduši kādā no Leņingradas arhīviem.

Atrasti arī Rossi zīmējumi, kuŗiem sakars ar citām ēkām, kas piekļaujas laukumam: divām vienā stilā celtām dzīvojamām ēkām, kas saistītas ar filharmonijas fasādi; Eiropas viesnīcas fasādes zīmējumi. Šī viesnīca, kas celta 1871. g., bija sakropļota ar vēlākā laika architektūras detaļām. Paredzētas arī šo ēku rekonstrukcijas.

Sai gadā noņems filharmonijas tamburu un rekonstruēs galveno ieeju. Ar asfaltu nosedz laukumam pievadošās Rakova, Brodskā un Inženiera ielas.

mākslu uzskatīja par sistematisku un grūtu darba produktu, kas prasa nevien talantu, bet milzums zināšanu, nemitīgu materiāla uzkrāšanu un tehnikas meistarību. Cilvēka dvēsele jāizstūde ar tādu pašu nopietnību, kā fizikas zinātne studē dabu.

Tas rāda, cik nopietni Flobērs raudzījās uz mākslinieka darbu. Piemēram, pirms «Bovari kundzes» un «Sentimentālās audzināšanas» rakstnieks izstudēja vismaz simt grāmatu par dažādiem vēsturiskiem, kultūrvēsturiskiem un speciāliem jautājumiem. Strādājot pie nelielas noveles par svēto Juliānu, Flobērs iepazīnās ar 300 dažāda rakstura sacerējumiem. Rakstot «Būvāru un Pekušē», viņš pārlasīja ap 1500 grāmatu, nerunājot par tām materiālu, dokumentu un grāmatu kaudzēm, kuŗām rakstnieks izēdās cauri, pirms ķērās pie «Salambo» uzrakstīšanas. Sakarā ar to, viņš pat devās trīs gadu ilgā studiju ceļojumā, lai iepazītos ar Kartagas ģeogrāfisko apkārtni, lai izstudētu senās pilsētas drupas. Neraugoties uz milzīgajām materiālu kaudzēm, ko Flobērs iepudināja savos darbos, viņa grāmatas nav vēstures vai filoloģijas komentāri, bet mākslas darbi. Tos rakstījis liels vārda mākslinieks, tajos jūtam lielās un varenās dzīves elpu un — pats galvenais — patiesību, kas ir īstais mākslas mērķis un uzdevums.

Edgars Damburs.

KOMPONISTS NILS GRĪNFELDS

kuŗa viencēliena opera «Nakts Vārkalnē» šais dienās parādās LPSR Operas un baleta teātra skatuve, dzimis 1907. g. Alūksnē. 1914. g. kopā ar vecākiem (tēvs arhitekts, māte gleznotāja) pārcēlās uz Maskavu, beidzīs 1931. g. Maskavas Valsts Konservatoriju pie prof. Gēdikes.

Daudz nodarbojies ar kompozīciju, galvenām kārtām apstrādādam dažādu PSRS tautību dziesmas, piem., čuvašu, mordviniešu, ziļņu, māriešu u. c., kā arī latviešu tautas dziesmas. Viņa darba pirmais atklātais koncerts notika Maskavā 1932. gadā.

Bez daudziem sīkākām darbiem N. Grīnfelds uzrakstījis: Heroisku poēmu (orķ.), operu «Jāzeps un viņa brāļi», daudz dziesmu ar Raiņu, Vanaga, Rokpeļņa, Luksa un it sevišķi Griģuļņa tekstiem komponējis dzejoļu ciklu «Zemnicā». Tāpat Tēvijai kara laikā uzrakstīja oratoriju «Saules vērtos» (Vanaga t.), Latviju dejas (cikls orķestrim) u. c. Pašlaik strādā pie jauna cikla «Kara kautas dvēselītes».

Operu «Nakts Vārkalnē» (agrāk saucās «Rūta») N. Grīnfelds iesāka rakstīt 1942. g. vasarā, laikā, kad vācieši lauzās uz Kaukazu un Staļingradu. Operu ar LPSR Valsts Mākslas Ansambļa spēkiem parādīja Maskavā Staņislavskā teātri, kur bija pulcējušies dažādo padomju tautu pārstāvji, arī latviešu gvardes divīzijas kapavīri.

Operas izrādi uzņēma ļoti atsaucīgi. Centrālē laikraksti (Pravda) nopietni vērtēja N. Grīnfelda talantu: «Grīnfelda mūzika ir emocionāla un satūrīga, pie kam sevišķi iespaidīgi koņi masu skatos.» Atzina arī, ka Tautas mākslinieks Rūdolfs Bērziņš radījis cildenu tautas atbēdēja tēlu.

N. Grīnfelds bez radītāja darba daudz strādājis arī pie mūzikas dzīves organizēšanas, būdams par LPSR Valsts Mākslas Ansambļa (Ivanovā) mūzikas daļas vadītāju, pēc tam par Mākslas lietu Pārvaldes mūzikas daļas priekšnieku, bet pašreiz ir Latvijas Padomju Komponistu Savienības sekretārs (arī Filharmonijas mākslinieciskais vadītājs) un veitī visus spēkus vāciešu sagrautās mūzikas dzīves atjaunošanai Latvijā.

Nils Grīnfelds pieder pie tiem latviešu māksliniekiem, kas ar savu personu apliecina padomju tautu draudzības cildeno principus, padomju mākslinieka plašo kultūru; uzaugdams lielās krievu tautas vidū un mācīdamies pie tās lielajiem gariem, viņš savos darbos saglabājis dziļi latvisko, to izkopis un nostiprinājis, tai pašā laikā būdams plašā saskarē ar daudz citu padomju tautu mūzikas dzīvi.

J. Zīgurs

Literātūrvēsturnieku sekcija

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU SAVIENĪBA

Liels, svarīgs un steidzams darbs veicams Padomju Latvijā literātūras vēstures un literātūras teorijas laukā. Visiškā laikā jārada padomju literātūrvēsture, kaut arī šaurākos apmēros, bet gluži no jauna. Tai jānodrošina objektīvu, progresīvu zinātnes prasībām atbilstošs vērtējums par to vārdu daļmākslas bagātību, kuŗu radījis latviešu darba tauta un tās izcilākie pārstāvji, jāatklāj visas progresīvās idejas latviešu literātūrā, kas kalpojušas tautai tās gadsimtu cīņā pret apspiedējiem, tiecoties pēc taisnīgākas, brīvākas sabiedriskās iekārtas un pēc tautu sadraudzības ideāla piepildījuma. No buržuāziskās Latvijas pārņemtais literātūrvēstures mantojums ir gaužam nepilnīgs, kļūdainis un viltojumam piebārests. Tajā daudz faktu materiāla, liels daudzums ļoti svarīgu ziņu un liecību, taču vērtējums par visu to tāls no objektīvās patiesības. Tas sakāms arī par latviešu folkloru, kuŗas materiālu krājums viens no bagātākajiem pasaulē, tas sakāms par mūsu rakstu literātūras sākotnes laikmetu, «vētras sējas lauks» — 1905. gada revolūcijas priekšvakaru un — protams, arī par buržuāziskās Latvijas laiku. Latviešu līdzšinējās literātūrvēsturēs noklusēta darba tautas cīņa par savu atbrīvošanos no verdzības un ekspluatatoru kalpības, noklusēts brīvā darba cildinājums, tautu drošības ideāli, mūsu gadsimtu draudzība ar lielo krievu tautu.

Visam padomju latviešu literātūrvēsturē jārod pienācīgs atspoguļojums, lai reiz darba tauta un pirmām kārtām skolu jaunatne zinātu patiesību. Lai kaut galvenos vilcienos apdarītu jauno latviešu literātūrvēsturi, Latvijas Padomju Rakstnieku Savienība nodibinājusi Literātūrvēsturnieku sekciju, kuŗā apvienojušies vairāk par pusi Latvijas Padomju Rakstnieku Savienības biedru. Sekcijas uzdevums: sistematiski pētīt un iztirzāt latviešu literātūrvēstures temas, vākt, krāt un kopt materiālus latviešu literātūrvēsturei un nevicinoties publicēt atsevišķu literātūrvēstures posmu vērtējumus. Sekcijas tuvākajā darba plānā ietilpst vispusīgā latviešu literātūras pagātnes iztirzāšana iekšējās sanāksmēs, zinātnisku sēžu kārtībā un laikrakstu publicējumos.

Lai daudz maz apmierinātu mācības iestāžu vajadzības pēc

latviešu literātūrvēstures, 3 mēnešu laikā sekcijas biedri publicēs neielā apmēra burtņicas — Latviešu literātūrvēstures materiāli, kuŗus izdos VAPP's. Atsevišķas temas apstrādā šādi rakstnieki: A. Upīts — J. Rainis; J. Sudrabkalns — Latviešu tautas dziesmas; R. Egle — Vāciskie latviešu rakstnieki un pirmie latviešu tautības rakstnieki; Valdis Grēviņš — Garigo rakstu laikmets; J. Niedre — Folklorā, Latviešu vēstošā folklorā, Agrinā nacionālā atmoda; un Nacionālā atmoda; E. Damburs — Tautiskie romantīki; Jēkabsons — Grants — Buržuāziskās nacionālās atmodas literātūras norietis; I. Lēmanis — Vērotāji reālisti; J. Vanags — Padomju literātūras attīstība. Nobeidzot pirmo publicējumam, visumā sekcija paredz līdz 1945. gada beigām publicēt vēl čitas latviešu literātūrvēstures temas, lai aptvertu it visu literātūrvēsturi.

Vēl līdz tekošaj gada beigām sekcija izstrādās un publicēs ap 25 loksņu biezu grāmatu par latviešu Tautas Rakstnieku Andreju Upīti un viņa darbiem. Grāmatas autori — K. Krauliņš, R. Egle, A. Sakse, A. Grigulis, Fr. Rokpelnis un citi.

J. Niedre.

TAUTAS RAKSTNIEKA UPĪŠA REFERĀTS

Pēc četrus gadus pārtraukuma 13. maijā darbību atsāka Latvijas Valsts universitātes lektorijs. Tautas rakstnieks profesors Andrejs Upīts referēja par tematu «Lielais rakstnieks un revolucionārs Rainis».

Laikmeta attīstības gaitā, pamatojoties uz dažādiem bagātiem materiāliem un spilgtiem faktiem, Upīts vispusīgi parādīja Raini kā revolucionāru cīnītāju. Tālāk Upīts runāja par Raini kā par latviešu tautas lielāko dzejnieku. Kā lirika, tā arī drāmā Raiņa ģenijs izteimējis jaunu laikmetu visā mūsu literātūras attīstībā. Raiņa vārds arvien cieši saistīts ar latviešu strādniecību un viņas cīņām. Raini un viņa darbos kā degpunktā koncentrējušas visas viņa laikmeta dziņas, dzīves strāvjujumi un to atbalsis visplašākajās tautas masās. Viņa pirmais dzejoļu krājums «Tālas noskaņas zilā vakarā» kā zibens stars uzliesmoja 1905. gada revolūcijas priekšvakarā. Nelielās dzeju grāmatas tematiskās un idejiskais saturs bija vēl neredzēti bagāts un rada atbalsi visā tautā. Visai «Tālu noskaņas» dzejai cauri vijas sociālais dzīves skatījums, revolucionārā ideja. Te simbolos un līdzībās izskan nemiera un ilgu gars, izpaužas doma, kas apvieno nākošos 1905. gada cīnītājus.

Arī turpmākie Raiņa dzejas krājumi bija un paliek neizmirstamas grāmatas latviešu tautas cīņu vēsturē. Dzeju krājumā «Vētras sēja» runā revo-

Par mākslinieku uzdevumiem žurnālu un laikrakstu politikās satiras nozarē

(Nobeigums)

Par nozēlu, jākonstatē, ka mūsu mākslā nav kādu noteiktu satiras tradīciju. Buržuāziskajā Latvijā satira bija vēsta uz to, lai atrautu plašu masu uzmanību no politisko notikumu izpratnes un kūdīja uz naidu pret citām tautībām.

Pašlaik, vērojot pirmos nedrošos mūsu mākslinieku soļus šai laukā, sevišķa uzmanība jāpievērš dažām pamatu prasībām.

Vispirmām kārtām tā ir prasība pēc skaidrības virzienā. Bez marksisma-ļepinisma mācības apgušanas un izpratnes nevar būt mērķtiecīgas skaidrības arī politiskajā satirā, jo šī mācība zinātniski apgaismo vēstures notikumus. Un ar to arī vēl nepietiek. Padomju karikatūristam jāapgūst arī viss tas specifiskais, kas šai mākslas nozarē panākts labākajos padomju sasniegumos. Maldīgs ir ieskaits, ka politisku karikatūru var radīt savā istabā, balstoties tikai uz pārbaudītiem piemēriem, — nepieciešami analizēt novērojumus, fakti apskatāmi ar marksisma-ļepinisma teori-

jas palīdzību; nepieciešams paaules progresīvās politikās satiras pētišanai pietiek ar padziļinātu izpratni un ne tikai ar āreji formālu skatījumu. Kā labākos paraugus te varam minēt Domjē, Mazerelu, Mainoru, Ellisu, Robinsonu. Tāpat nepieciešami visus mākslinieka vērotājus spēkus kopā ar pilnvērtīgu padomju cilvēka pārliecību vērst uz konkrētās sabiedriskās un profesionālās dzīves izpratni, jo temu satirai nekad nepietrūks. Nepieciešami arī izveidot sev racionālu radīšanas metodi, kas aptver visas darba procesa stadijas no pirmatnējās izdomas līdz pēdējai svītrai.

Lai radītu plašākus mākslinieku — satiriku kadru, vajadzētu caur māksliniecišķās pašdarbības pulciņiem sienas avīžu darbā piesaistīt zīmēšanas pratējus, kuŗu skaits ir pietiekams. Sienas avīze vistuvāk stāv plašajam darbaļaužu masām, masām, kas ar savu ikdienas praktiku nosaka mūsu darba tempu un kvalitāti, ar kuŗu mēs sekmejam mūsu Lielās Padomju valsts laimīgas dzīves ceļš.

K. Briežbārdis

lūcijas brāzmas, spēks un sajūsmas. Tas apgaismo revolūcijas pirmās cīņas, visu šo varoņo laiku. Šī grāmata iejūsmnāja, iededzināja cīņas sparā cīnītājus nevien pagātnē, bet arī Lielā Tēvijas kara gados.

Dzejas krājumi «Klusā grāmata» un «Tie, kas neizmirst» (sarakstītas reakcijas gados) pauz nesalauztu ticību jaunām cīņām un slavu kritušajiem varoņiem. Tās neļāva tautai pagurt, zaudēt ideālus, deva cerības jaunām saulainām dienām.

Raiņa drāma «Uguns un nakts» sabiedriskās ierosmes un mākslas vērtības ziņā pielīdzināma «Tālam noskaņam» lirikā. Šai darbā lielais dzejnieks vecās teikas satvaru savijis ar savu revolucionāro ideju realitāti.

Runājot par Raiņa drāmu formu un stilu, Upīts uzsvēra, ka Raiņa drāmas vietumis pat liriskākas par viņa dzejām. Raiņa drāmu stiprā puse tieši to liriskajā tekstā, kas deklamējuma izskan varenā spēkā, tādēļ arī Raiņa lugas savaldzina un vienmēr valdzinās skatītājus.

Rainis bija konsekvents proletāriāta dzejnieks. Viņš bija tas, kas neizmirst, kas nemīgti domāja par kritušo cīnītāju kapiem, par tiem, kas smaka cietuma mūros. Ar savu liesmaino dzeju viņš iejūsmnāja 1905. gada cīnītājus un veda tos cīņā. Rainis izauga no sava laika un tā dziņām kā dižs ozols savā dzimtajā zemē.

«Tagad, mūsu lielajā laikmetā,» priekšlasījuma noslēgumā teica Tautas rakstnieks Upīts, «mēs ar gandarījumu pieminam mūsu tautas lielāko dzejnieku Raini, kuŗam Padomju Latvijas valdība un Latvijas Komunistiskā (bolševiku) Partija pirmajam piešķir Tautas dzejnieka goda pilno nosaukumu.»

Turpmāk Latvijas Valsts Universitātes lektorijā priekšlasījumi notiks katru svētdienu. Tajos piedalīsies mūsu izcilākie zinātnieki un rakstnieki.

Dimitrijs Strukovs

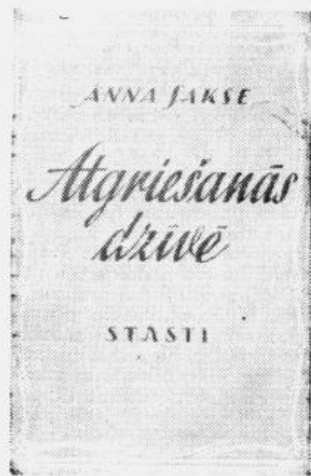

«Tautu draudzība»

Iznākusi almanacha «Tautu draudzība» 11. grāmata. Grāmatu ievada Pavlo Tičinas dzejoļi «Negaiss», kas džiļi savilpo ar tur izteikto tautu brālības ideju. Baltijas republiku literātūru reprezentē lietuvju dzejnieks Luda Giras ar dzeju: «Nogāja ceļu pa loku»; igauņu rakstniece Debora Vazrandi ar stāstu: «Brāļi» un latviešu rakstnieks Jānis Grants ar stāstu «Mazās upes sākums».

Dereniks Demirčjans,

ievērojams arņepu padomju rakstnieks, kas š. g. 30. aprīlī atskatījās uz literātūras darbā aizvadītiem 50 gadiem, ar PSRS Augstākās Padomes Prezidija dekretu apbalvots ar Darba Sarkanā Karoga ordeni.

VAPP Dailliteratūras apgāda izdevums Rīga, 1945.

Tas ir tas pats sīkpiļsoņa tips, kuŗa portretu meistara vilcieniem zīmējis Andrejs Upīts savos romānos, stāstos, novelēs un lugās. Tas ir cilvēks, kas savas ādas un svētā miera dēļ gatavs sadarboties ar visām varām. Tiesa, iesākumā tas nemaz nedomā kļūt par nodevēju, pirmajās dienās neskrīen pie okupācijas varas viriem, nepiedāvā tiem savus pakalpojumus. Liedagam vispār nav nekādu uzskatu, ne principu, to interesē vienīgi silts dzīvoklis un biezs maiznieciens. Bet notikumi to ierauj savā brāzmā un nes kā pa straudi pretī postam un baigam galam. Nejaus atgadījums vēlā vakarā pie dzelzceļa padara Liedagu par nodevēju. Liedags nav atsevišķs neveiksmnieks, tas ir veselas latviešu sīkpiļsoniskās inteliģences daļas pārstāvis. Viņa traģiskajā liktenī attēlojas visu to ļaužu likteni kuŗi vēsturiskajās lielās nāves ciņās dienās savas glēvulības pēc sadarbojās ar fašistiem, nereti pret paša gribu kļūdami par nodevējiem un netiešiem līdzvainiekiem terora un slepkavības aktos.

Vislabāk uzrakstīta stāsta pēdējā daļa. Liedaga beigās halucinācijas lasītāju dziļi satrauc. Te redzam Dostojevka individuālpсихоanalistiskās metodes veiksmīgu pielietojumu. Pirms sava fiziskā gala Liedags aiziet bojā morāli. Vienīgi stāsta beigās liekas drusku izdomātas: tas, ka vācieši paši Liedagu nogalina, diezin vai būs dabiskākais glēvā skolotāja dzīves noslēguma atrisinājums. «Mierīgs iedzīvotājs» tomēr ieskaitāms Tēvija kara latviešu padomju

prozas zelta fondā un ir pats labākais Annas Sakses līdz šim uzrakstītais stāsts.

Otrā lielajā stāstā «Atgriešanās dzīvē» rakstniece izvēlējusies citu temu un problēmu, proti: kā karā sakropļots karveivis pamazām atraisās no savas nevarības apziņas un atgriežas dzīvē. Šī stāsta galvenais varonis Andrejs Vītols ir pozitīvs tēls, bet ne tāda nozīmē, ka viņš būtu bez vainas un trūkumiem. Arī Vītols pazīst jo smagus tumšu šaubu, pat izmisumu brīžus. Jā, ko gan pārdzīvo cilvēks, uzzinot, ka viņam nav vairs abu roku, ar kuŗām tu vari apskaut, vari pieskarties pasaulei, kuŗas tev vajadzīgas darbam! Sākumā Vītols jūt tikai vienu: invalids, kroplis, nederīgs savai dzimtenei un tai skaistajai dzīvei, kas atausis pēc kara. Viss, vairāk nekā 50 lapušu garā stāsta galvenais saturs — Vītola psiholoģiskais komplekss, un kā viņš pamazām no tā atraisās.

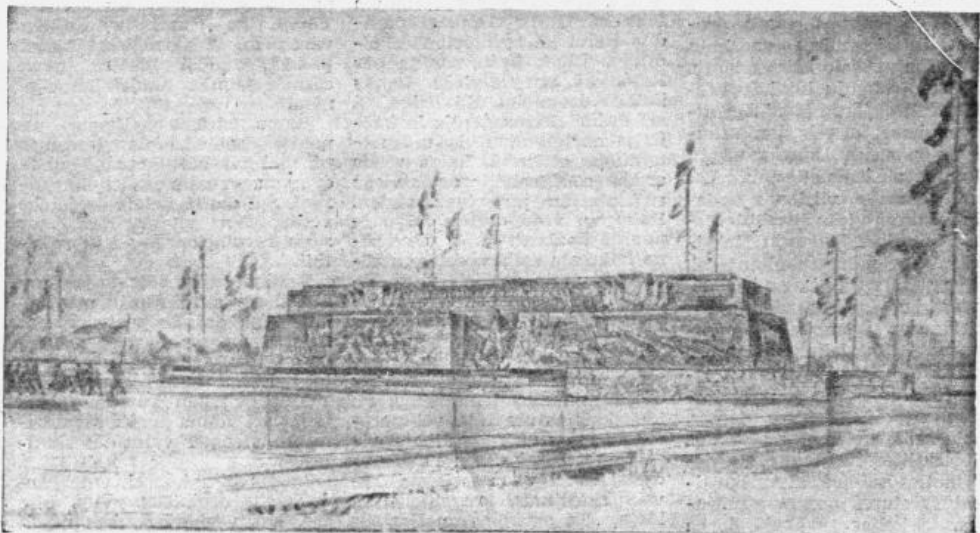
Izvēlēta problēma grūta un sarežģīta. Cilvēka rakstura pāraugšanas procesa attēlojums palaikam prasa no mākslinieka daudz vairāk tīri tehniskas darba prasmes un rūdījuma nekā katastrofas un bojāejas stāsts. Visumā šo problēmu Sakse atrisina ekmīgi, bet sastingamā arī nepārliecinošas vietās. Vispirms stāsta ievads prasās drāmātiskāka, satrauktāka stila. Neticami liekas, ka pēc divdomīgas ārsta atbildes cilvēks tūlīt iegrimtu miegā, kā tas notiek ar Vītolu. Daudz labāks un spilgtāks ir Vītola melancholiskais smeldzes un tālākais pasīvās nevarības pārspēšanas attēlojums. Tāpat reāli un labi stāstā ievīts padomju tautu draudzības motīvs. Kara biedru morālais atbalsts

palīdz Vītolam atgriezties uz dzīvi, atgriezies dzīvē un cilvēkos.

Atsevišķi izdalāms garais jaunatnes stāsts «Trīs šķūniši», kuŗā Annu Saksi redzam kā labu, iejūtīgu bērnu psiholoģijas pazinēju un tēlotāju. Viņas pirmajā jaunatnes stāstā «Uzvara» (1943.) bērnu dzīves tēlojumā atlika vēl diezgan daudz ko vēlēties. «Trīs šķūniši» rāda atzīstamu progresu arī šai grūtajā žanrā. Atskaitot Indriķi Lēmani, jaunāko padomju rakstnieku vidū neredzam vairāk neviena laba jaunatnes dzīves tēlotāja. Tāpēc būtu labi, ja Sakse šo žanru turpinātu. Grodi savērtā intriga un vienkāršs, sirsniģā valodā pastāstītie notikumi spēš valdzināt ne jaunos lasītājus vien. Stāsts bagāts dažādiem pārsteigumiem un dažviet tīri «amerikaniskiem» atrisinājumiem, kas vienā otrā vietā var likties neiespējami, bet aprakstīti ticami un reāli. Vienīgi fašistu ieceltais ciema vecākais Pīters un vācietis nav reāli kā zēnu un pārējo pieaugušo Latgales ļaužu tēli. Tik vientiesīgs ciema vecākais un tik glups vācietis, ar kuŗiem tiek galā zēni, nav īsti ticami. Domāt, rakstniece šāda veida ienaidnieka zīmējumu izvēlējusies, lai to pieskaņotu mazliet dēkainai stāsta noskaņai un saturam.

«Atgriešanās dzīvē» noslēdz Annas Sakses Tēvijas kara literārā darba posmu. Novērtējot līdz šim veikto, dibināti varam gaidīt nopietnu un labu darbu arī jaunajā miera periodā. Radītāja mākslinieka priekšā, līdzās kara temām izvīrās jaunas problēmas, jauni uzdevumi, kuŗu veikšanai nepieciešama vārda mākslas meistarība un sava amata prasme.

Edgars Damburs

Latvijas PSR Universitātes profesora mākslinieka-architekta S. Antonova Tēvijas kara varoņu pieminekļa projekts, kam konkursā piešķirta II godalga. Foto LTA.

«Atgriešanās dzīvē» ietilpst divi psiholoģiski un viens jaunatnes stāsts. Mākslinieciski labākais un spēcīgākais ir «Mierīgs iedzīvotājs». Tāni Sakses analitīķes spējas sašniedz jau it ievērojamu pilnību. Tas ir stāsts par glēvu, nevarīgu dvēseli, kuŗai lielu notikumu mutulī pietrūkst pretspāra, pietrūkst drosmes sacelties pret fašistu asiņaino teroru. Šķietami objektīvā, išķā stāstījumā rakstniece soli pa solim tēlo, kā attīstās skolotāja Liedaga iekšējā traģēdija, viņa bojāejas un sairšanas process.

Laikraksts «Literatūra un māksla» iznāk vienreiz nedēļā. Redkolēģija: V. Lukss (atbildīgais redaktors), M. Buša, N. Grīnfelds, A. L. Pīlis, R. Peļše, A. Sakse, O. Tilmanis. Redakcijas adrese: Rīga, Kr. Barona ielā 12. Runās stundas no pl. 10—14. Numurs maksā Rbl. 1.—. Abonēšanas maksa Rbl. 52.— gadā. Abonentus pieņem Preses apvienība Rīgā, Kirova ielā 61/63. Izdevējs VAPP laikrakstu un žurnālu apgādniecība Rīgā, Blaumaņa ielā 38/40.